

Stratégia Ekonomického ústavu SAV 2025-2030

Ekonomický ústav Slovenskej akadémie vied (ďalej EkÚ SAV) je excelentnou vedeckou organizáciou základného a aplikovaného výskumu v oblasti ekonomických vied. Poslanie EkÚ SAV spočíva v špičkovom ekonomickom výskume a diseminácii jeho výsledkov. Pri svojom poslaní sa rovnako zameriava na výchovu budúcej generácie vedcov a vedeckých lídrov.

Koncepčný rámec výskumu je definovaný súčasným vývojom ekonomického poznania, ktoré reflektuje situáciu vo svete a v rámci miestnych reálií prirodzene aj situáciu Slovenska ako malej a otvorenej ekonomiky. Usiluje sa pritom o účelné skĺbenie poznatkov základného a aplikovaného ekonomického výskumu, pričom ich konkrétna implementácia a zvolená problematika môže v súlade s ideálmi akademickej slobody siahať od vyslovene teoretických konceptov, nie nutne prakticky aplikovateľných, až po formuláciu návrhov riešení reálnych ekonomických problémov. Strategickým zámerom pôsobenia EkÚ SAV je prinášať nové špičkové poznatky, ale tiež prispievať svojimi vedeckými výsledkami k transformačným procesom, ktoré napomôžu vyššiemu blahobytu v spoločnosti.

Vízia EkÚ SAV v roku 2030

EkÚ SAV je modernou vedeckou inštitúciou, ktorá je lídrom v oblasti excelentného ekonomického výskumu národohospodárskeho charakteru. EkÚ SAV je etablovaný v širšom medzinárodnom vedeckom priestore a vystupuje ako partner pre zahraničné výskumné inštitúcie a akademické pracoviská porovnateľného výskumného zamerania. Jeho zamestnanci sú rešpektovaní odborníci vo svojich výskumných oblastiach, výskumné tímy sú rozpoznateľné v medzinárodnom vedeckom prostredí. Vo svojom výskume reagujú na aktuálne spoločenské výzvy, ale zároveň efektívne posúvajú hranice odbornej aj verejnej diskusie. EkÚ SAV je rešpektovaným partnerom a poradcom pre subjekty spoločenskej praxe a aktívne sa podieľa na verejnej diskusii pri príprave a hodnotení národohospodárskych politík.

Hodnoty EkÚ SAV

V kontexte hodnotového rámca definovaného Stratégiou Slovenskej akadémie vied EkÚ SAV zakladá svoje výskumné aktivity na troch základných pilieroch, a to vedeckej excelentnosti, spoločenskej relevantnosti a nezávislosti. Excelentnosť výskumu je pre EkÚ SAV prvou základnou hodnotou, rešpektujúc zásady akademickej etiky a integrity. EkÚ SAV akceptuje rôznorodosť prístupov k vedeckému bádaniu, ktoré sú založené na vedeckej metóde a princípe objektívneho skúmania skutočností. EkÚ SAV podporuje holistický prístup k hľadaniu odpovedí na výskumné otázky vychádzajúci z dlhodobej expertízy a akumulovaných vedeckých poznatkov. Spoločenská relevantnosť z pohľadu Slovenska ako malej a otvorenej ekonomiky integrovanej v rámci medzinárodného a osobitne európskeho hospodárskeho a politického priestoru rámcuje portfólio výskumných aktivít. EkÚ SAV garantuje nezávislosť vo výskume a slobodu vedeckého bádania v súlade s etickým kódexom SAV.

Poslanie EkÚ SAV

EkÚ SAV je priestorom pre rozvíjanie vedeckého výskumu v ekonomickej oblasti na Slovensku. Poslaním EkÚ SAV je prepojenie medzinárodne uznávaného excelentného ekonomického výskumu s

aplikovaným výskumom. Toto poslanie si vyžaduje dostatočnú úroveň prepojenia s rozhodovacou praxou. V súlade s takto definovaným poslaním je možné očakávať, že EkÚ SAV sa bude naďalej angažovať v činnostiach komplementárnych k jeho poslaniu, ako sú:

- dlhodobý základný a aplikovaný výskum, kde EkÚ SAV spolupracuje s tvorcami hospodárskych politík na prenose existujúcich poznatkov do praxe (verejnej a súkromnej sféry),
- skvalitňovanie a kultivovanie ekonomického diskurzu v širšom verejnom priestore,
- výchova budúcich vedcov a vedeckých lídrov pomocou rozvíjania spolupráce s domácim a medzinárodným univerzitným priestorom.

1 Strategické priority EkÚ SAV

Cieľom Stratégie EkÚ SAV (ďalej - Stratégia) ako dokumentu strategického významu pre Akademickú obec EkÚ SAV a vedenie EkÚ SAV je popis čiastkových aspektov, cieľov a nástrojov, ktoré umožnia efektívne dosiahnutie vízie EkÚ SAV pri naplnení poslania EkÚ SAV a pri dodržaní základných hodnôt EkÚ SAV. Napĺňanie poslania si vyžaduje zapojenie pracovníkov EkÚ SAV do širokej škály aktivít, a to predovšetkým vedecko-výskumnej činnosti, poradenstva, vzdelávania, popularizácie a diseminácie vedeckých poznatkov širšej laickej verejnosti.

EkÚ SAV má ambíciu byť dôležitým prvkom v inštitucionálnom priestore ekonomického výskumu na Slovensku. Zároveň sa usiluje byť aktívnou súčasťou tematicky širšie definovaného ekosystému vedných disciplín prepojitelných s ekonomickým výskumom. Pri prepájaní s inými vednými disciplínami EkÚ SAV stavia na svojej pozícii jedného z ústavov SAV.

Tátovýskumná stratégia stanovuje päť hlavných priorít:

1. Tvorba medzinárodne viditeľného excelentného výskumu
2. Získavanie projektového financovania
3. Adresovanie požiadaviek rozhodovacej praxe a hospodárstva
4. Budovanie a udržiavanie vyváženého výskumného tímu
5. Zvyšovanie počtu doktorandov za súčasného ďalšieho zvyšovania kvality doktorandského štúdia

Všetky vyššie uvedené priority sú pokryté zodpovedajúcimi cieľmi a ukazovateľmi, ako aj dodatočným financovaním v rámci Výkonnostnej zmluvy medzi EkÚ SAV a Predsedníctvom SAV.

Výskumné portfólio EkÚ SAV je založené na výskumných iniciatívach zdola nahor v rámci nasledujúcich rámcových pravidiel. Výskumní pracovníci sú autonómni pri výbere výskumných tém. Výskumná aktivita sa považuje za medzinárodne viditeľnú, ak má výstup publikovaný v časopisoch indexovaných v databáze SCOPUS. Medzinárodne viditeľná výskumná aktivita má prístup k zvýšenej inštitucionálnej podpore. Výskumné aktivity s domácim/národným významom sú hodnotené s ohľadom na ich schopnosť získať financovanie projektov, alebo sa stať medzinárodne viditeľnou (viď časť 2.1 tejto Stratégie).

Strategická priorita 1: Tvorba medzinárodne viditeľného excelentného výskumu

Strategickou prioritou EkÚ SAV je tvorba medzinárodne uznávaného výskumu. Táto priorita sa prejavuje v podpore výskumných pracovníkov pri posune ich výskumných aktivít z domáceho/národného výskumu na medzinárodne relevantný výskum s potenciálnym koncepčným prínosom pre konkrétnu podoblasť ekonomického výskumu. Poskytovaná podpora spočíva v budovaní kapacít prostredníctvom tímovej spolupráce a mentoringu výskumníkov s rôznymi odbornými znalosťami a internými aktivitami spätnej väzby, napr. semináre alebo redakčné služby. Priorizovaním medzinárodne viditeľného excelentného výskumu nebude možné vykonávať všetky predtým sledované výskumné aktivity domáceho/národného výskumu.

EkÚ SAV má už príklady výskumu, ktorý vznikol na základe dopytu zo slovenskej decíznej sféry a bol koncepčne spracovaný a publikovaný v medzinárodných vedeckých časopisoch s vysokým impaktom. Tieto príklady sa týkali konkrétnych parametrov slovenského dôchodkového systému alebo iných opatrení slovenskej hospodárskej politiky.

Z výskumných iniciatív zdola nahor identifikuje EkÚ SAV 8 tematických oblastí výskumu ďalej TOV), v ktorých je možné dokumentovať jeho expertízu medzinárodne uznávaným výskumom, v ktorom sú výskumní pracovníci podporovaní a uchádzajú sa o financovanie projektov:

- I) Štrukturálne zmeny v slovenskej ekonomike
- II) Ekonomické dopady starnutia populácie
- III) Digitálna transformácia a ľudský kapitál
- IV) Efektívnosť verejných politík a európskych štrukturálnych a investičných fondov
- V) Zelená transformácia a energetické hospodárstvo
- VI) Monetárna politika a makroekonomické nerovnováhy
- VII) Medzinárodný finančný systém
- VIII) Zdravotníctvo a ekonomika dlhodobej starostlivosti

Podrobnejšie opisy TOV je možné nájsť v časti 2.2 tejto Stratégie.

Každý TOV má výskumného lídra. Očakáva sa od nich, že: i. budú mať aktuálny prehľad o výskume vo svojej téme, ii. budú aktívne identifikovať nové výskumné podtémy relevantné pre domáce alebo medzinárodné publikum; iii. budú vysvetľovať a tlmočiť riešené problémy a nové koncepcie výskumnej komunity a širšej verejnosti.

Výkonnostná zmluva EkÚ SAV definuje excelentné výskumné výstupy ako články v časopisoch indexovaných v SCOPUS v prvom kvartile rankingu vedeckých časopisov (z ang. Scientific Journal Ranking) alebo knihy a kapitoly v knihách vydané vydavateľstvami na zozname Tinbergenovho inštitútu.

Strategická priorita 2: Získavanie projektového financovania

Pri výbere TOV sa vychádzalo z portfólia prebiehajúcich medzinárodne viditeľných výskumných aktivít, ktoré sa tematicky zosúladiť s cieľovými schémami financovania výskumu (napr. Horizont Europe alebo Národná stratégia výskumu, vývoja a inovácií 2030).

Výskumní lídri sú stimulovaní k budovaniu výskumných sietí a spolupráci s externými partnermi prostredníctvom výskumných sieťových organizácií (napr. Európska ekonomická asociácia) a

konferencií alebo účasti na projektoch COST. Konečným cieľom vytvárania sietí je nielen udržiavanie kontaktu s hraničným výskumom v danej téme, ale aj spoločné kooperatívne výskumné projekty a projektové žiadosti. Výskumní lídri majú prístup k ďalším zdrojom a podpore, napríklad pri pozývaní významných výskumníkov na semináre a konferencie organizované EkÚ SAV.

EkÚ SAV buduje a udržiava profesionálnu infraštruktúru na administráciu projektov, pričom prioritou je znižovanie administratívnej záťaže výskumníkov, najmä vedúcich výskumu. Zároveň je získavanie finančných prostriedkov na projekty odmeňované finančne, či zvýšenou pracovnou flexibilitou.

Excelentný výskum je vnímaný ako dokumentácia odbornosti v konkrétnej výskumnej oblasti. Motivovanie výskumnej činnosti spolu s vytváraním sietí preto stimuluje aj získavanie finančných prostriedkov na projekty. Motivovanie sa uplatňuje univerzálne, na medzinárodnej aj domácej úrovni a v aplikovanom aj základnom výskume.

Všetci vedeckí pracovníci EkÚ SAV využívajú prístup k výskumným údajom, službám výskumnej knižnice a vysoko výkonným výpočtovým nástrojom. Špecifickou prierezovou čiastkovou prioritou je rozšíriť zoznam vedeckých pracovníkov EkÚ SAV, ktorí dokážu efektívne využívať túto infraštruktúru na tvorbu excelentných výskumných výstupov (Q1) s cieľom vychovať nových vedúcich výskumných pracovníkov. Pre tento účel EkÚ SAV podporuje vytváranie heterogénnych výskumných tímov, organizovanie interných výskumných seminárov a kurzov a vysielajúcej aj prijímajúcej výskumnej mobility.

Strategická priorita 3: Adresovanie požiadaviek rozhodovacej praxe a hospodárstva

Prakticky všetky slovenské ministerstvá výrazne zvýšili svoje analytické kapacity tým, že novozriadili analytické útvary, ktoré sú veľkosťou (počtom zamestnancov) porovnateľné s EkÚ SAV. Tie vypracúvajú analytické správy na základe požiadaviek ministerstiev. Na druhej strane univerzity poskytujú ekonomický výskum, ktorý má takmer výlučne akademický charakter. EkÚ SAV definuje svoje poslanie v tomto ekosystéme ako prepojenie rozhodovacej praxe s akademickým výskumom. Stále existuje priestor pre príspevok EkÚ SAV k excelentnému, medzinárodne uznávanému výskumu s premostením do aplikovaného výskumu, či k ekonomickým problémom špecifickým z pohľadu Slovenska ako malej, otvorenej ekonomiky v rámci EÚ. Interdisciplinárny charakter SAV navyše umožňuje EkÚ SAV ponúkať interdisciplinárnu expertízu pretavenú do ekonomických pojmov, často bližších jazyku decíznej sféry.

EkÚ SAV zaznamenal niekoľko preklenovacích spoluprác, keď bola vyvinutá nová metodika pre konkrétny problém rozhodovania a táto metodika bola následne publikovaná a vysvetlená v excelentných výstupoch výskumu. Podporovať tieto príklady a stimulovať vznik nových je jedným zo strategických cieľov EkÚ SAV, ktorý je zachytený aj v jednom z ukazovateľov Výkonnostnej zmluvy EkÚ SAV, v počte publikovaných strategických a odborných dokumentov a v počte vynikajúcich výstupov. Časopisy s otvoreným prístupom v hornom kvartile SCOPUS sú odporúčané pre excelentné časopisecké práce, zatiaľ čo časopisy s predátorskými praktikami nie sú podporované. Odporúča sa aj otvorené publikovanie preprintov a pracovných dokumentov s využitím redakčnej služby EkÚ SAV alebo online výskumných platforiem (napr. RePEc, SSRN, Researchgate).

V záujme zachovania schopnosti riešiť požiadavky decíznej praxe sú výskumní pracovníci EkÚ SAV podporovaní a finančne motivovaní k účasti v odborných komisiách a poradných orgánoch organizovaných rozhodovacou sférou. Budovanie a udržiavanie kontaktov s decíznou sférou má

zásadný význam aj pre vznik nových projektov aplikovaného výskumu. V tejto oblasti predstavuje často využívaná schéma aplikovaného výskumu Agentúry na podporu výskumu a vývoja SR reálny základ pre ďalšiu ad-hoc spoluprácu.

EkÚ SAV má tiež bohaté skúsenosti s medzinárodným aplikovaným výskumom pre Európsku komisiu, Spoločné výskumné centrum, OECD, CEDEFOP a Európsky vzdelávací fond. EkÚ SAV má zastúpenie v Európskom sociálnom a hospodárskom výbore, poradnom orgáne Európskeho parlamentu, kde sa zástupca ústavu okrem spolupráce v rámci európskeho legislatívneho procesu aktívne zúčastňuje na práci tematických pracovných skupín, využívajúc široké odborné znalosti nášho inštitútu.

S cieľom urýchliť zverejňovanie výstupov z tohto typu činnosti EkÚ SAV nedávno aktualizoval svoje redakčné postupy a graficky pozdvihol a doplnil edície vydávané EkÚ SAV (monografie, výskumné štúdie, pracovné listy, expertízne štúdie a komentáre).

Poslanie EkÚ SAV prepájať rozhodovacia prax s akademickým výskumom sa odráža aj v štruktúre a charaktere podujatí organizovaných ústavom. Portfólio siaha od seminárov alebo školení zameraných na problémy decíznej sféry, ktoré sa často organizujú na pôde konkrétneho ministerstva, až po čisto akademické podujatia (napr. The Seminar in Empirical Economics) v anglickom jazyku s prevažne zahraničnými prednášajúcimi a zároveň s častou prítomnosťou zástupcov decíznej sféry.

Vplyv EkÚ SAV na vedeckú komunitu má aj spoluvydávanie najvýznamnejšieho ekonomického časopisu so sídlom na Slovensku. Ekonomický časopis/Journal of Economics (<https://journals.savba.sk/index.php/ekonomickycasopis>) publikuje ekonomické články v anglickom jazyku zamerané na témy relevantné pre Slovensko a širší región. Na komunikáciu so širokou verejnosťou sa využívajú rôzne masmédiá. Podporujú sa televízne a rozhlasové vystúpenia výskumných pracovníkov EkÚ SAV so zameraním na aktuálne formáty, ako sú odborné diskusie a hĺbková žurnalistika a sociálne siete. Podporujú sa aj články v novinách a blogy. Činnosť v masmédiách sa hodnotí raz ročne a odmeňuje sa koncoročnými mzdovými odmenami.

EkÚ SAV podporuje všetkých svojich výskumných pracovníkov a doktorandov pri šírení výsledkov ich práce a pri kontakte s rôznym publikom. Táto podpora zahŕňa najmä vedecké aktivity propagujúce výskum prostredníctvom vedeckých publikácií, pracovných dokumentov, medzinárodných konferencií a seminárov. S cieľom zvýšiť svoju viditeľnosť a vplyv podporuje EkÚ SAV osvetu prostredníctvom tlačových správ, sociálnych médií a pravidelných aktualizácií na svojej oficiálnej webovej stránke. Okrem toho sa výskumní pracovníci EkÚ SAV aktívne zapájajú do komunikácie s verejnosťou a popularizujú vedecké aktivity.

Strategická priorita 4: Budovanie a udržiavanie vyváženého výskumného tímu

EkÚ SAV sa riadi princípmi Európskej charty pre výskumných pracovníkov, ktoré boli transponované do stratégie HRS4R, schválenej predsedníctvom SAV. EkÚ SAV chápe ústredný význam ľudského kapitálu vo výskume. Preto sa snaží vytvárať čo najlepšie pracovné podmienky pre výskumných pracovníkov. Aj keď je základná úroveň odmeňovania pracovníkov EkÚ SAV definovaná externe, EkÚ SAV dokáže zlepšiť pracovné podmienky prostredníctvom: i. flexibility pracoviska

umožnením práce na diaľku; ii. poskytovaním profesionálnej administratívnej podpory počas projektových aktivít. Flexibilná časť mzdového ohodnotenia a vyššia flexibilita prítomnosti na pracovisku je naviazaná na transparentne zverejňované a dodržiavané neretroaktívne pravidlá.

Pri prijímaní zamestnancov sa EkÚ SAV riadi zásadami transparentnosti a rovnosti HRS4R. S cieľom zabezpečiť rovnaký prístup EkÚ SAV verejne oznamuje voľné výskumné pozície. Okrem toho ich aktívne inzeruje prostredníctvom siete EURAXESS a profesionálnych sietí (LinkedIn). Kritériá výberu sú transparentne oznámené v pracovnom inzeráte. Kritérium medzinárodne uznávaného výskumu (uplatňované aj na výskumné aktivity) sa používa aj pri prijímaní do zamestnania ako nevyhnutné kritérium výberu. Konečnému výberu predchádza kvalitatívne hodnotenie uchádzača výberovou komisiou. Uchádzačom, ktorí sa dostali do užšieho výberu, je umožnené prezentovať svoj výskum na seminári EkÚ SAV, ak je to obojstranne realizovateľné. V snahe o dosiahnutie vyváženej vekovej štruktúry sa kladie dôraz na prijímanie mladších uchádzačov, a to v snahe dosiahnutia cieľa definovaného vo Výkonnostnej zmluve EkÚ SAV zvýšiť podiel výskumníkov mladších ako 35 rokov. Pri napĺňaní tohto cieľa sa však ústav snaží zabrániť nadmernému prijímaniu absolventov vlastných programov doktorandského štúdia.

Pri prijímaní zamestnancov sa zohľadňuje aj rodová vyváženosť, hoci jej uplatňovanie obmedzuje výskumná komunita, v ktorej dominujú muži. V rámci HRS4R EkÚ SAV dodržiava aj politiku rodovej rovnosti na úrovni SAV. Zamestnanci môžu napríklad využívať program projektu Návrat určený pre rodičov, ktorí sa vracajú do práce po materskej a/alebo rodičovskej dovolenke. Pokiaľ ide o etiku výskumu, EkÚ SAV dodržiava Etický kódex SAV.

Strategická priorita 5: Zvyšovanie počtu doktorandov za súčasného ďalšieho zvyšovania kvality doktorandského štúdia

EkÚ SAV ponúka tri akreditované doktorandské študijné programy v spolupráci s Univerzitou Komenského (dva programy: Európske štúdiá a politiky a Aplikovaná matematika) a Ekonomickou univerzitou v Bratislave (program: Ekonómia). Ústav sa snaží zvyšovať počet doktorandov a školiteľov a zároveň zvyšovať kvalitu doktorandského štúdia. Všetky tri doktorandské programy umožňujú štúdium v anglickom jazyku. Okrem toho školitelia doktorandov EkÚ SAV vedú aj bakalárske a diplomové práce na všetkých troch spolupracujúcich fakultách. Ukázalo sa, že vedenie prác na nižších úrovniach štúdia pomáha prilákať kvalitnejších kandidátov na PhD. štúdium. PhD. štúdium je tiež inzerované porovnateľným spôsobom ako voľné pracovné miesta prostredníctvom EURAXESS alebo sociálnych sietí.

V prvom roku PhD. štúdia EkÚ SAV zabezpečuje mentoringový kurz, ktorý vedie skupina 4-5 starších výskumných pracovníkov pre skupinu max. 5 študentov. Kurz, na ktorom sa zúčastňujú aj doktorandi, ktorí nie sú členmi EkÚ SAV, je zameraný na zlepšenie ich výskumných a publikačných zručností v počiatočnej fáze štúdia.

Okrem toho sú študentky a študenti EkÚ SAV oboznámení s možnosťami účasti na aktivitách organizovaných na úrovni Predsedníctva SAV. Ide o interdisciplinárne semináre, prednášky o metodológii vedy alebo školenia v oblasti verejnej komunikácie.

2 Vedecko-výskumné zameranie EkÚ SAV

Tematické oblasti výskumu pomáhajú formulovať jednotlivé výskumné aktivity¹. Ich samotné vytváranie je však do veľkej miery závislé na iniciatíve výskumných pracovníkov. Pre optimálne fungovanie EkÚ SAV a jeho ďalší rozvoj je preto potrebné týmto iniciatívam dávať priestor.

2.1 Definovanie zamerania aktivít ekonomického výskumu

Od výskumných pracovníkov sa očakáva, že budú otvárať nové výskumné aktivity², ktoré sa ďalej charakterizujú pomocou ich umiestnenia v dvojdimenzionálnom priestore:

Dimenzia 1: Základný verzus aplikovaný výskum

Prvá dimenzia je definovaná základným výskumom v kontraste k aplikovanému výskumu.

Základný výskum je výskum, ktorý posúva hranicu poznania, prispieva k aktuálnemu stavu rozvoja vedeckej teórie alebo empirického výskumu. Základný výskum nepotrebuje spoločenský dopyt, doplnenie existujúceho stavu poznania je cieľom samým osebe. Aplikovaný výskum neobohacuje nutne existujúci stav poznania, ale aplikuje existujúce teoretické koncepty či metodiku na parciálny výskumný problém, či empirické dáta.

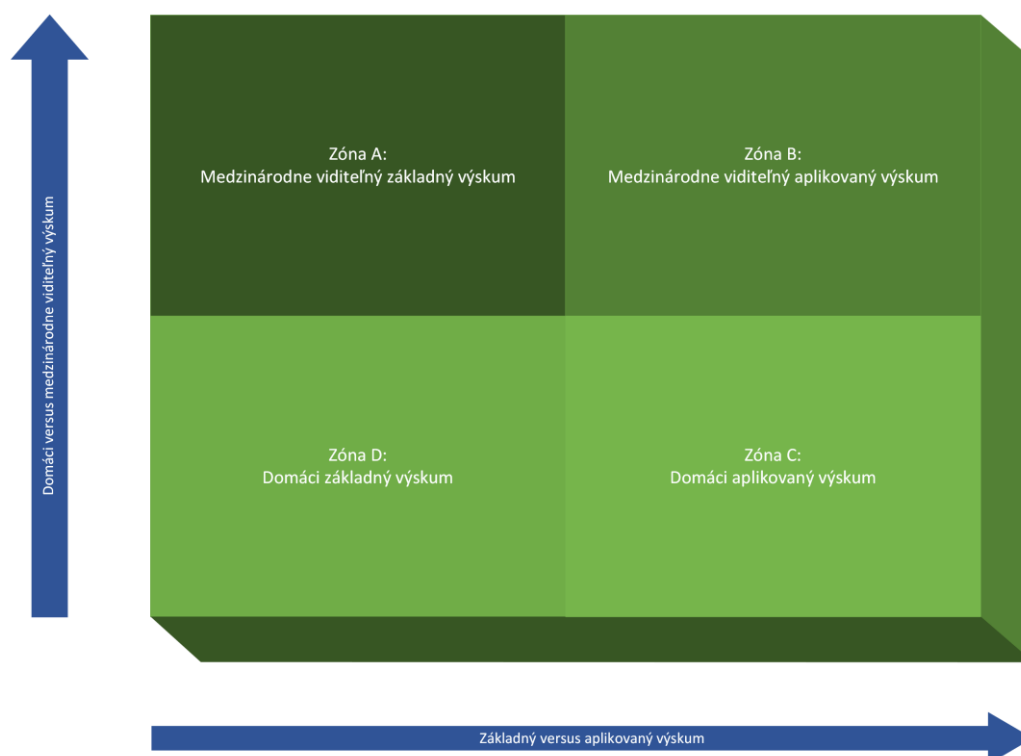
Dimenzia 2: Medzinárodne viditeľný verzus domáci výskum

Domáci (národný) výskum adresuje témy a problémy relevantné z pohľadu Slovenska ako krajiny, prípadne niektorého z jeho regiónov. Spoločenská relevantnosť je nutnou podmienkou výskumných aktivít domáceho výskumu. Vedeckí pracovníci EkÚ SAV identifikujú spoločenskú relevantnosť jednotlivých fenoménov, tém a problémov, na základe ktorej otvárajú nové témy domáceho výskumu. V počiatočných fázach výskumu (pred publikovaním) je každý výskum považovaný za domáci. Výskum viditeľný na európskej (svetovej) úrovni je výskum publikovaný v medzinárodne uznávaných vedeckých časopisoch a vydavateľstvách so štandardným recenzným konaním.

¹ Za výskumné aktivity považujeme aktivity aplikujúce systematickú metodiku za účelom opisu, vysvetlenia, či prognózovania ekonomického konania aktérov, či spoločensko-ekonomických fenoménov. Ekonomické konanie a fenomény sa týkajú produkcie, prerozdelenia a spotreby vzácných statkov.

² Základný výskum (ZV) je výskum, ktorý posúva hranicu poznania, prispieva k aktuálnemu stavu vedeckej teórie alebo empirického výskumu. ZV nepotrebuje spoločenský dopyt, doplnenie existujúceho stavu poznania je cieľom samo osebe. Aplikovaný výskum (AV) neobohacuje nutne existujúci stav poznania, ale aplikuje existujúce teoretické koncepty, či metodiku na parciálny výskumný problém či empirické dáta. AV adresuje spoločenský, alebo individuálny dopyt. Dopyt od zadávateľa je nutnou podmienkou aktivít aplikovaného výskumu.

Schéma 1: Priestor výskumných aktivít EkÚ SAV

Zdroj: Vlastné spracovanie

Každú z existujúcich výskumných aktivít EkÚ SAV je možné, na základe jej charakteru, umiestniť v tejto kategorizácii.

V rámci zón D a C je výber témy ponechaný na posúdení vedeckých pracovníkov EkÚ SAV. Ide spravidla o kratšie výskumné aktivity, bez intenzívnejšej inštitucionálnej podpory. Môže ísť o čiastkové úlohy projektov podporovaných domácimi výskumnými agentúrami (napr. VEGA či APVV). V spolupráci s partnerskými vysokými školami môžu vedeckí pracovníci v rámci C a D tém viesť záverečné práce na prvom a druhom stupni vysokoškolského štúdia. Pri dlhodobejšom charaktere výskumnej aktivity (dlhšie ako 4 roky) sa očakáva posun týchto aktivít do zón medzinárodne viditeľného výskumu (A/B).

V zónach A a B sa nachádzajú aktivity, ktoré už boli publikované na medzinárodnej úrovni (v časopise registrovanom v databáze Web of Science, alebo v podobe monografie publikovanej v prestížnom zahraničnom vydavateľstve), prípadne sú dlhodobo úspešné v generovaní projektového financovania zo zahraničných zdrojov. V spolupráci s partnerskými vysokými školami môžu vedeckí pracovníci v rámci A a B tém viesť záverečné práce na všetkých stupňoch vysokoškolského štúdia. Medzinárodne viditeľné výskumné aktivity dostávajú intenzívnejšiu inštitucionálnu podporu. Pod intenzívnejšou inštitucionálnou podporou sa myslí napríklad možnosť vypísať v daných oblastiach témy doktorandského štúdia, hosťovať zahraničných výskumníkov v rámci pobytov alebo absolvovať prednášku na podujatiach EkÚ SAV.

Zatiaľ čo výskumné aktivity môžu vznikať spontánne aj mimo identifikovaných TOV, v rámci týchto oblastí by malo dochádzať k aktívnej stimulácii ich vzniku. Deje sa tak vďaka výskumným lídrom, ktorí v danej oblasti podávajú projekty, prezentujú výsledky výskumu interne alebo naopak, pozývajú externých výskumníkov na semináre či konferencie. Vedecká výchova je efektívnejšia vďaka tomu, že

škoolitelia formulujú témy dizertačných prác prednostne v rámci jasne definovaných tematických oblastí. Inštitucionálna podpora vedeckých aktivít EkÚ SAV si stanovuje nasledujúce priority:

1. Stimulácia vytvárania nových vedeckých aktivít
2. Posun aktivít domáceho výskumu na medzinárodne viditeľnú úroveň
3. Aktívne prinášanie nových výskumných tém na základe sledovania vývoja svetového výskumu
4. Pri adresovaní dlhodobej podpory vedeckých aktivít zvyšovanie odbornej kapacity EkÚ SAV a prispievanie do vedeckej diskusie

2.2 Tematické oblasti výskumu EkÚ SAV (TOV)

Existujúca publikačná činnosť vo vedeckých časopisoch registrovaných v databáze SCOPUS bola podkladom pre identifikovanie tematických oblastí výskumu EkÚ SAV. Podmienka medzinárodnej viditeľnosti v podobe publikovania v medzinárodnom impaktovanom časopise bola aplikovaná aj pri výbere tematických oblastí výskumu. Publikované témy boli zároveň porovnávané so štruktúrou tém relevantných grantových schém (napr. Horizon Europe), prípadne relevantných národných strategických dokumentoch (Stratégia inteligentnej špecializácie SK RIS3 2021+³).

Formulovaním a verejnou komunikáciou tematických oblastí výskumu EkÚ SAV dokumentuje svoju expertízu, ale zároveň organizuje výskumné aktivity v rámci definovaných tematických oblastí. Jednotlivé tematické oblasti majú výskumných lídrov. Tí sú zodpovední za stimulovanie výskumu v danej oblasti. Aktívne sledujú vývoj odbornej literatúry, identifikujú výskumné témy zaujímavé na základe výskumnej relevancie, praktickej aplikovateľnosti, či relevantnosti z pohľadu Slovenska ako malej a otvorenej ekonomiky v rámci Európskej únie.

EkÚ SAV identifikuje nasledujúce tematické oblasti výskumu:

• Štruktúrne zmeny v slovenskej ekonomike

- Vzťah štruktúrnych zmien, reálnej konvergenie a výkonnosti
- Verejné financie ako nástroj štruktúrnych zmien (politika súdržnosti ako časť verejných financií a regionálnej politiky)
- Inovačný a technologický rozvoj a politiky
- Štruktúrne aspekty trhu práce (faktory vývoja, politiky trhu práce, migrácia)
- Vybrané aspekty podnikového sektora (konkurencieschopnosť, sociálna ekonomika)
- Vonkajšie ekonomické vzťahy (európska integrácia, zahraničný obchod, priame zahraničné investície)

Štruktúrne zmeny predstavujú jeden z kľúčových predpokladov reálnej konvergenie a zvyšovania výkonnosti slovenskej ekonomiky. Potenciál ovplyvniť ich dynamiku majú predovšetkým cielené nástroje hospodárskej politiky, ku správne nastaveniu ktorých je nevyhnutná dôkladná identifikácia príčin prípadného zaostávania. Verejné financie zohrávajú kľúčovú úlohu ako nástroj implementácie politík súdržnosti a regionálneho rozvoja. Investície do infraštruktúry, výskumu, inovácií a technologického pokroku umožňujú nielen znižovať regionálne disparity, ale aj posilňovať ekonomický potenciál jednotlivých oblastí. Dôležitou oblasťou je v tomto smere aj výskum trhu práce, ktorý vysvetľuje faktory vývoja ekonomickej aktivity populácie, zahŕňajúc analýzy v širokom ponímaní trendov vývoja zamestnanosti a odmeňovania, až po špecifické javy ako adaptácia pracovnej sily či vplyv vonkajšieho prostredia na pracovnú migráciu, s nevyhnutným dopadom na štruktúru zamestnanosti, nielen v zmysle odvetvovej zamestnanosti. Okrem pochopenia situácie na trhu práce a v sektore domácností je

³ <https://vaia.gov.sk/sk/strategia-inteligentnej-specializacie-ris3-2/>

neodmysliteľnou súčasťou vstupov pre hospodárske politiky analýza podnikového sektora, podpora ktorého zahŕňa nielen finančné stimuly, ale aj rozvoj inštitucionálneho prostredia a iniciatív zameraných na zvyšovanie kvalifikácie a rozvoj talentov. Vonkajšia dimenzia štrukturálnych zmien sa prejavuje prostredníctvom európskej integrácie (a hospodárskej integrácie vo všeobecnosti), priamych zahraničných investícií či zahranično-obchodných vzťahov. Synergia súvisiacich politík má potenciál prispievať k udržateľnému rastu, posilneniu ekonomickej stability a zvýšeniu konkurencieschopnosti v dlhodobom horizonte. Ich vzájomné prepojenie tak vytvára komplexný rámec pre pochopenie a efektívne riadenie štrukturálnych zmien v slovenskej ekonomike.

• Ekonomické dopady starnutia populácie

- Ekonomické súvislosti demografických zmien
- Starnutie a dopady na systém sociálneho zabezpečenia
- Migrácia a jej efekty na starnutie populácie prijímajúcej krajiny
- Strieborná ekonomika

Demografická zmena spôsobená predovšetkým starnutím populácie predstavuje jeden z kľúčových faktorov ovplyvňujúcich ekonomický vývoj nielen na Slovensku, ale aj vo zvyšku Európy. Tieto zmeny predstavujú výzvu pre zachovanie tradičného systému sociálneho zabezpečenia a zdravotnej starostlivosti. Slovensko nie je výnimkou v tomto ohľade. V skutočnosti je Slovensko krajinou, ktorá v súčasnosti zažíva relatívne dobré časy z hľadiska demografie ako dôsledok silných ročníkov (tzv. Husákových detí) v najproduktívnejšej fáze života na trhu práce. Demografické projekcie však poukazujú na pomerne pesimistický vývoj v strednodobom až dlhodobom horizonte ako dôsledok niekoľko dekád trvajúcej nízkej miery pôrodnosti. Výskum ekonomických dopadov starnutia populácie v podmienkach Slovenska môže pomôcť pochopiť špecifiká tohto procesu a prispieť k efektívnemu zvládnutiu tejto zmeny tak, aby boli dopady z celospoločenského hľadiska čo možno najmenej negatívne.

• Digitálna transformácia a ľudský kapitál

- Dlhodobé trendy na trhu práce spojené s adopciou nových technológií
- Výskum nastavenia a účinnosti verejných investícií do ľudského kapitálu
- Verejné politiky zamestnanosti a vzdelávacie politiky
- Lákanie talentu a odliv mozgov

S nástupom nových technológií sa menia aj ekonomické vzťahy na trhu práce. Dochádza k posunu mzdovej marže v neprospech práce a ľudského kapitálu. Mení sa štruktúra dopytu po zručnostiach a prehľbujú sa rozdiely medzi jednotlivými segmentami trhu práce. Jednotlivci čelia častejšej potrebe rekvalifikácie a kariérnym zlomom. Nové technológie zároveň zvyšujú priestorovú aj kvalifikačnú mobilitu a ich dlhodobé využívanie na pracovisku má zatiaľ nepreskúmané dopady na zdravie, pracovné podmienky aj hľadanie a výber povolania. Výskum v rámci tejto tematickej oblasti si kladie za cieľ reagovať na tieto výzvy.

• Efektívnosť verejných politík a európskych štrukturálnych a investičných fondov

- Výskum nastavenia implementácie zdrojov
- Čerpanie európskych zdrojov vo firemnom prostredí
- Meranie efektívnosti použitých finančných zdrojov v ekonomike

Slovensko dlhodobo využíva zdroje z Európskych štrukturálnych a investičných fondov. Ich čerpanie ako na národnej, regionálnej, tak aj na firemnej úrovni však dlhodobo nie je optimálne. Čerpanie fondov je nerovnomerné, čo vedie k cyklickému vývoju dodatočného financovania. Zároveň príprava schém na čerpanie fondov je nedostatočná a nárazová. Absorpčná schopnosť využitia európskych zdrojov je tak neefektívna a oslabená. Zlepšenie nastavenia využitia týchto finančných zdrojov je cieľom tejto vedeckej oblasti.

Zatiaľ čo Európska komisia pravidelne hodnotí makroekonomické výsledky politiky súdržnosti, mikroekonomické štúdie založené na veľkých vzorkách sú relatívne obmedzené. Cieľom podklastrov je tiež zameranie na výkonnosť, efektívnosť a zlyhania subjektov, ktoré sú priamo alebo nepriamo podporované financovaním EÚ. Výskum sa zameriava na efektívnosť financovania politiky súdržnosti EÚ vo vzťahu k jej cieľom a zámerom, mieru nesúladu (chyby, nezrovnalosti a podvody), ktoré ovplyvňujú dosahovanie cieľov tejto politiky, ako aj determinanty nesúladu; spôsob, akým priama alebo nepriama účasť na financovaných projektoch ovplyvňuje efektívnosť subjektov, ich výkonnosť a finančnú situáciu, ako i determinanty zlyhání projektov financovaných v rámci politiky súdržnosti EÚ. Skúmanie na podnikovej úrovni taktiež umožňuje sledovanie špecifických problémov v rámci podnikových financií, a to tak z oblastí výkonnosti firiem, špecifických rizík, finančnej situácie podnikov v jednotlivých odvetviach, ale i pri hodnotení priamych a nepriamych efektov poskytovanej štátnej pomoci podnikom.

• Zelená transformácia a energetické hospodárstvo

- Zelené investovanie a environmentálne dopady na finančné trhy (riziko a volatilita na energetických trhoch)
- Energetika a energetická transformácia (ceny fosílnych palív, transmisia cien energií)
- Modelovanie dosahovania environmentálnych cieľov a klimatická odolnosť
- Zelená transformácia slovenskej ekonomiky (štruktúrne zmeny, politiky a aktéri, dopady na trh práce)

Zelená transformácia nie je len úzko vymedzenou environmentálnou témou, ale komplexnou spoločenskou zmenou, v ktorej sa prelínajú reálna ekonomika, finančné trhy, geopolitické napätie, technologické inovácie a sociálne aspekty. Len prostredníctvom ich koordinovaného výskumu je možné vytvoriť energetický a ekonomický systém, ktorý bude bezpečný, spravodlivý a dlhodobo udržateľný.

Energetická bezpečnosť predstavuje dnes oveľa širší koncept, než len zabezpečenie fyzického prístupu k energetickým zdrojom. Je priesečníkom viacerých faktorov vrátane cenovej stability, geopolitickej zraniteľnosti a správania na trhoch s energiami. Ceny ropy, zemného plynu či elektriny tak už neodzrkadľujú len jednoduchý vzťah medzi ponukou a dopytom, ale sú výsledkom zložitých dynamík, v ktorých zohrávajú úlohu vojny, globálne konflikty, špekulatívne aktivity na finančných trhoch, ako aj výkyvy verejnej pozornosti. Tieto prvky spolu vytvárajú nestabilné prostredie, v ktorom sa trhové predikcie stávajú čoraz náročnejšími.

Zároveň prebiehajúca zelená transformácia, teda prechod na nízkouhlíkové hospodárstvo, neprináša len technologické a environmentálne výzvy, ale má výrazné spoločenské a regionálne dôsledky. Najviac zasiahnuté sú priemyselné regióny, kde dochádza k zmene štruktúry zamestnanosti a podnikateľského prostredia. Pre tieto oblasti predstavuje transformácia nielen ekologickú a energetickú, ale aj sociálno-ekonomickú skúšku odolnosti. V tejto súvislosti sa čoraz viac presadzuje koncept spravodlivého prechodu („just transition“), ktorý zdôrazňuje potrebu zohľadniť sociálne aspekty transformácie.

Dôležitým aspektom súčasného ekonomického výskumu v oblasti energetiky je aj prepojenie medzi makroekonomickými trendmi a ich konkrétnymi dopadmi na národnej a regionálnej úrovni. Globálne výkyvy cien komodít, zmeny legislatívy alebo nové klimatické záväzky majú reálne a merateľné dôsledky pre trhy práce, podnikový sektor či infraštruktúru. To si vyžaduje nový typ analytického prístupu, ktorý je interdisciplinárny, kvantitatívne podložený a súčasne aplikovateľný v politickej praxi.

• Monetárna politika a makroekonomické nerovnováhy

- Výmenné kurzy a monetárna politika
- Makroekonomické nerovnováhy
- Dlh, investície a finančné toky

Nedávne inflačné obdobie zdôraznilo nedostatok poznatkov o faktoroch, ktoré ovplyvňujú účinnosť transmisie menovej politiky. Niektoré charakteristiky finančných systémov na úrovni krajín (t. j. fáza finančného cyklu, bankové vs. trhové financovanie, otvorenosť voči medzinárodným finančným tokom, režimy/výkyvy výmenných kurzov) môžu zosilňovať, prípadne brániť transmisii menovej politiky na makroekonomické premenné, akými sú hospodársky rast alebo inflácia. Cieľom výskumu v rámci klastra je preto využiť veľkú rôznorodosť v štruktúre a vlastnostiach finančných systémov v globálnej vzorke krajín na identifikáciu faktorov, ktoré majú potenciál ovplyvniť transmisiu menovej politiky. Heterogénne účinky transmisie menovej politiky v eurozóne sa stali predmetom skúmania tiež ako priamy dôsledok revízie stratégie ECB, ktorá bola ukončená v roku 2022. V rámci klastra plánujeme skúmať vplyv oneskorenej reakcie menovej politiky na realizovanú mieru inflácie, preskúmať faktory ukotvenia inflačných očakávaní s osobitným zameraním na naplnenie geopolitických šokov a analyzovať prínos štandardných a neštandardných nástrojov menovej politiky k desynchronizácii štátnych dlhopisov. Skúmanie v tejto oblasti má potenciál vniesť nové svetlo do príčin obmedzenej účinnosti implementácie menovej politiky v eurozóne.

- **Medzinárodný finančný systém**

- Odhad a predikcia finančných cyklov
- Vývoj a vzťahy na finančných trhoch
- Výkonnosť, riziká a finančná situácia podnikov
- Detekčné modely v oblasti podnikových financií

Finančný cyklus zobrazuje stav finančného systému, ako i rizikový apetít ekonomických subjektov v rámci ekonomiky. Odhad a predikcia finančného cyklu je potrebná pre regulačné orgány pri stanovovaní opatrení makroprudenciálnej politiky, pre investorov, ako i podniky, pri posudzovaní rizikovosti investičného prostredia. V rámci výskumného klastra navrhujeme metódy na odhad finančného cyklu, používame metódy strojového učenia na jeho predpovedanie, ako aj štandardné ekonometrické techniky zamerané na vysvetlenie hlavných hnacích síl finančného cyklu. Súčasťou odhadov finančného cyklu je aj riešenie modelov vývoja medzinárodných finančných trhov a ich vzťahov medzi trhmi, triedami aktív a reálnou ekonomikou, nákazou medzi trhmi, ako aj rôzne prístupy k modelovaniu a predikcii rizika. Viaceré javy je možné okrem ich makroekonomických dôsledkov skúmať aj na mikroekonomickej, podnikovej úrovni. Skúmanie na podnikovej úrovni taktiež umožňuje skúmanie špecifických problémov v rámci podnikových financií, a to tak z oblastí výkonnosti firiem, špecifických rizík, finančnej situácie podnikov v jednotlivých odvetviach, ale i pri hodnotení priamych a nepriamych efektov poskytovanej štátnej pomoci podnikom. Subklaster zahŕňa i expertízu pri konštrukcii detekčných modelov, a to tak v oblasti prežívania firiem, daňových detekčných modelov, ale i pri identifikácii tzv. zombie firiem a ich dopadov na ekonomiku.

- **Zdravotníctvo a ekonomika dlhodobej starostlivosti**

- Dopady demografických zmien na zdravotníctvo
- Výzvy pre dlhodobú starostlivosť
- Efektívnosť regionálnych kapacít

Demografický vývoj na Slovensku charakterizovaný starnutím populácie a predlžovaním strednej dĺžky života vytvára rastúci tlak na systém zdravotníctva a dlhodobej starostlivosti. Zvyšujúci sa počet seniorov a osôb s chronickými ochoreniami si vyžaduje zásadné zmeny v poskytovaní zdravotných a sociálnych služieb, ako aj v efektívnom využívaní dostupných kapacít a financií. Systém zároveň čelí nedostatku kvalifikovaného personálu, regionálnym rozdielom v dostupnosti služieb a potrebe digitalizácie a inovácií. Výskum v tejto tematickej oblasti sa zameriava na identifikáciu stratégií, ktoré prispejú k udržateľnosti a kvalite zdravotnej a dlhodobej starostlivosti v meniacej sa demografickej realite Slovenska.